

Ára: 50,— Ft

MAGYAR ZENE

19**1**92

MAGYAR ZENE

ZENETUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

XXXIII. évf. 1. szám

1992. március

TARTALOM

VARGYAS LAJOS:

Emlékezés Járdányi Pálra 6

BERLÁSZ MELINDA:

„Zenei szakértő — szociográfus”. A negyvenes évek zenekritikusa 8

UJFALUSSY JÓZSEF:

„Járdányi-ügy” a Magyar Zeneművészek Szövetségében (1951) 14

VIKÁR LÁSZLÓ:

Járdányi Pál „Törvénykönyv”-e 19

OLSVAI IMRE:

A dallamrendezés koncepciója 23

SZABÓ HELGA:

Járdányi munkásságának hatása a magyar zenei nevelésre 42

KÁRPÁTI JÁNOS:

A pukcsong oroszslántánc zenei struktúrája. Jegyzetek egy koreai álarcos játékról 48

SÁROSI BÁLINT:

A hangszeres magyar népi dallam. Példák a legújabb rétegből 56

DISPUTA

Szeget szeggel (László Ferenc) 67

DOMOKOS ZSUZSA:

Czerny hatása Lisztre: a fantáziálás művészete 70

FANCSALI JÁNOS:

Egy erdélyi Liszt-tanítvány zenei levelei II. 97

VARGYAS LAJOS:

EMLEKEZÉS JÁRDÁNYI PÁLRA

Ahogy lassan távoznak az életből, egyre többen előznek meg az úton azok közül, akikkel a közös sors és a közös gondolkodás összekapcsolt ebben a mögöttünk maradt, könnyűnek nem nevezhető életben.

De talán senki sem döbbsített meg jobban, senki sem idézte föl nagyobb erővel az „itt-maradás” fájalmát, mint a 46 évesen eltávozó Járdányi, akiről nekem most 77 évesen kell szólanom. Sajnos, ő nem állhat itt, aki most 71 éves lenne, és ha élne, biztosan a legnagyobb öröm hangján szólna hozzánk. Nem hallhatjuk az ő örömét azon, hogy végre más világ vesz körül bennünket, hogy végre szabadon kimondhatná, amit igazságnak tart, hogy az idő elsöpörte azt, ami ellen ő is küzdött, s ami akkor őt söpörte el.

Járdányi sem érthette meg nemzete föl szabadulását, mint annyian azok közül, akik arra tették föl életüket, hogy ezt a változást segítsék megvalósulni a magyar életben. Mennyien haltak meg körülöttem reménytelenül, kétségbeesetten, még azok is, akiknek már módjuk volt az utolsó éveken egy nyilvánosság mögötti nyilvánossághoz szólni, és hirdetni, segíteni az átalakulást.

Ő még ezeket a bizalomra lehetőséget nyitó új mozgásokat sem érthette meg: ő még akkor távozott, amikor a nagy fellángolás, a csodálatos forradalom után levertségben éltünk, és magunkat távoli reményekkel vigasztalva ismét csak vártunk a jobb időkre. Ezért mind azok közül, akik körülöttem azóta eltávoztak, az ő távozása volt a legreménytelenebb.

Ne lepődjék meg senki, hogy egy zeneszerzőről megemlékezve ennyi szó esik a közélet-ről. Járdányi fiatal egyetemista kora óta — amióta ismertem —, mindig elkötelezettje volt a társadalmi változásnak mondom egyszerűen így: a politikának. Diáktársaival, a Néprajzi Tanszék körül a legbaloldaliabbakkal — akkor ez a baloldaliság a demokratikus igényűeket jelentette —, velük tartotta a barátságot és az éjszakába nyúló politikai beszélgetéseket. És a német nácizmus fenyegetése elleni összefogást. Ahhoz a fiatalsághoz tartozott, amely a népi írók és falukutatók által feltárt magyar problémákat akarta megoldani, ezért volt ellene az akkori politikai vezetésnek, és még inkább a mindegyre elhatalmasodó diktatúra fenyegetésének, amit kívülről katonai hatalom erőltetett, belülről egy kisebbség terrorja segített.

Járdányi hat évvel fiatalabb volt nálam, így az Egyetemi Kör, Márciusi Front idején, mint gimnazista, még nem vehetett részt a mozgalmakban. De mikor az egyetemre került, ahhoz a Györffyhez vitte útja, aki nemcsak a népdal iránt lelkesedő zenészt vonzotta Néprajzi Tanszékével, hanem talán még inkább mint a Táj- és Népkutató mozgalom vezetője, vagyis a Márciusi Front szellemének folytatója. Sajnos, hamarosan már csak a halott Györffy szelleme irányíthatta.

Nem véletlen tehát, hogy 1945 után a Parasztpártban folytatja — most már nyilvánosan és törvényes keretek közt —, amit egyetemistaként megkezdett. Ő lett a Parasztpárt lapjának, a Szabad Szó-nak, majd a Válasz folyóiratnak zenekritikusa. (Már amíg a Szabad Szó, a Válasz és a Parasztpárt létezett.) Ugyanakkor mint Kodály végzett zeneszerző-tanítványa most teljesen a magyar zeneélet Kodály által vezetett átalakításából veszi ki a maga részét. Mint „Kodálynak elkötelezett” és mint igen magasra rangsorolt zeneszerző, a zeneélet fővonalában áll és dolgozik. Sorra kapja a kitüntetések: Erkel-díjat, Kossuth-díjat. De min-

dig — akár csak mestere, Kodály —, valami „eltúrt ellenzéki” a helyzete a kitüntetések fel-színe alatt.

És következett 1956. A forradalom lelkesedése, amely az egész országot átjárta és egy-ségre fogta, éppen őt ne mozgósította volna? Természetes, hogy a zenészek Forradalmi Bi-zottságában főszerepe lett. De az is természetes, hogy az az emberies, megértő magatartás, ami őt egész életében jellemezte, itt is érvényesült: senkinek sem ártott, minden zenészt igyekezett segíteni, sőt, ha kellett, védeni.

Ezért a magatartásáért egy ideig „el is túrték” a forradalmat leverő rendszer idején. Ezért volt, hogy látszólag nem vonták felelősségre forradalmi szerepléséért. De csak az első alka-lomig. Mikor 1959-ben megértő és emberi nyilatkozatot tett az akkor disszidensként el-hunyt Zathureczkyról a Zeneművészeti Főiskolán, azonnal lecsaptak rá. Zeneakadémiai tanárságától megfosztották, mint zeneszerzőt pedig kiszorították a zeneéletből. Egyetlen menedék maradt számára: az akadémiai Népzene Kutató Csoport. Vagyis vissza kellett vo-nulnia Kodály védőszárnyai alá.

Itt most kiélhette azt a másik szenvedélyét, amit a Néprajzi Tanszéken disszertációjá-val alapozott meg: a népdalkutatás tudománya iránti elkötelezettséget. Lelkesen veti bele magát a Népzene Tára munkálataiba, és azonnal beleütközik a rendszerezés és közreadás problémáiba. Kodály elfogadja az általa kidolgozott rendszert, aminek kedvéért földadja a maga sorzárók szerint rendjét éppúgy, mint Bartók szótagszám-csoportok szerint haladó elrendezését. De még további problémák is adódtak. A szokásokhoz kapcsolódó dallamok kiadási terveibe is bele kellett szólnia, mert ahogy azt mások tervezték, azt ő a tudományos igényű rendszerező, nem fogadhatta el. Így Járdányi tudása érvényesült mind a gyermekjá-tékok kötetében, mind a naptári szokásokhoz fűződő dalok, majd legfőképp a siratók dal-lamainak közreadásában.

Tudása érvényre jutott, igaz. Csak éppen neve nem került rá a kötetekre. Munkájának súlya nem derült ki az olvasók előtt. Azt is meg kellett tehát érnie, hogy abban a közösség-ben, amelyet igazán magáénak érzett, a népzene kutató kollégák, barátok körében, a ked-vére való munka végzése sem adhatta meg neki az elégtételt. Mások neve alatt húzódott meg teljesítménye. Vagyis itt is háttérbe szorult; névtelenül végzett mások hibáit helyreho-zó munkát. S mikor végre megkapta a neki járó feladatot, a Népzene Tára legfontosabb fel-adatát: megkezdeni népdalaink törzanyagának kiadását, mikor összeállíthatta az első kötetet, amely az általa kialakított rendszer és közreadási mód bemutatkozása lett volna — már nem tudta kívánni annak megvalósulását. Végzett vele a halálos betegség.

Ami már ott leselkedett szervezetében azóta, hogy a nagy igazságtalanság megtörtént ve-le. Akkor kezdte emésztetni az a belső féreg, aminek jelenlétét kezdettől fogva érezte, ami-nek jelentőségét tisztán látta, s előrehaladását nyilvántartotta.

Vagyis az igazságtalanság halálba is kergette. Ennyire nem tudta megemésztetni a bu-kást? Nem tudta elviselni, hogy a zeneélet egy kiemelkedő képviselőjéből szélre szorult ze-nésszé tették? Vagy ennyire nem tudta elfogadni az igazságtalanságot? A vele s még inkább a nemzetével történt igazságtalanságot?

Félreszorított zeneszerző, háttérben maradó zenetudós: Járdányinak most lehet, most kell megkapnia az elégtételt. Csakhogy az neki már mit sem használ. Nekünk magunknak van szükségünk az igazságtételre. Tegyük vissza az élvonalba, ahová való, ahol most már nemcsak joga van helyet foglalni, hanem kötelességünk is ott számontartani: a kitűnő zené-szek, zenetudósok, a demokratikus magyarok, a mindig emberségesen ítélő és viselkedő, jellemes emberek közé. Akiket tisztelünk, s akiknek hiányát nem pótolja semmi.